

Становище

За дисертационния труд

„Аспекти на философията на Киркегор в съвременната датска проза“

на **Андерс Егон Мьолер**

От доц. Д-р **Цветана Йорданова Хубенова**

Катедра теория на литературата, СУ „Св. Кл. Охридски“

Дисертационният труд на Андерс Мьолер, който е датски гражданин, е написан на английски език и представлява изследване от 333 страници електронен формат, а разширеният автореферат от 133 страници е написан на български и дава много добра представа за обекта, целите, задачите, инструментариума на изследване, темите и съдържанието на труда.

Както насочва и заглавието, обектът на изследването се отнася към аспекти от творчеството на големия датски философ Сьорен Киркегор и отгласът им в няколко съвременни датски романа, появили се на литературната сцена през последните 70 години. Това са „Лъжецът“ на Мартин А. Хансен, който, по думите на дисертанта „се отличава с изявено присъствие в литературния живот на Дания през 50-те години на ХХ“ и който заема „заслужено място в датския литературен канон“, както и двете по-нови, все още търсещи мястото си в историята на съвременната датската литература творби, „Първото, за което се сещам“ (2006) от Ида Йесен и „Моето приятелство с Исус Христос“ (2008) от Ларс Хусум.

Тематичният акцент, призмата, през която авторът изследва както творчеството на Киркегор, така и на тримата съвременни автори, е концептът за прошката.

Теоретичната част на работата насочва към стратегиите и инструментариума, чрез които ще се разработва проблематиката. Добре обоснован е теоретичният модел, оформен от водещи изследвания върху дискурса в комуникационните и хуманитарни науки. Но дисертантът търси и собствен път при планирането на аналитичната си стратегия и подход към изследваната проблематика. Той отваря едно по-широко поле към социални, теологични, философски, психологически и антропологически перспективи при обосноваване на подхода. Цитирани и коректно приведени са идеите на основополагащи в полето автори, свързани с теориите на дискурса, на познанието и комуникаците.

Ценни са частите на труда, свързани със стилистичния и семантичен анализ на понятията около смисловия кръг на прошката, които разкриват нюансиращи значения в различни езици – датски, английски, български.

Като теолог и филолог Мьолер изследва съвременната ситуация и разволя на християнските ценности и църква с оглед на концепта за прошката не само в Дания, но и в по-широк географски и исторически контекст. Но фокусът е протестантската религия, която оказва влияние върху Киркегор и литературните му сънародници на 20 и 21 век.

Без да насочва към формални, жанрови, дисциплинарни или смислови различия на философския или на литературния изказ, дисертантът се ориентира из лабиринтите на сходствата и различията на двете полета, като евристичния сократичен метод се оказва едно от свързващите ги тук звена. Анализират се реторическите стратегии на маските, на

псевдонимите, на говорителите в двете полета на изказ – литературата и философията. Реториката на представянето и в двата дискурса предполага индиректност, фикционалност, нива на рамкиране, нива на авторство. Изследвателят обхожда лабиринти между авторови намерения и ефекти на възприемането, но интуициите в интелектуалните му търсачества винаги са закотвени в рационалността. В крайна сметка винаги го интересува как текстовете на Киркегор и на съвременните писатели отекват в реалния конкретен човешки и социален живот. Андерс Мьолер не следва исторически ракурс и не прави дисекция на екзистенциализма във философията и в литературата през призмата на първопроходството на Киркегор, но анализите му следват движението на изборите и свободите в човешкото съществуване през изявите в творчеството на изследваните автори.

Текстът на дисертацията предизвиква епистемологично търсене, което не цели постигане само на отговори и факти, не цели само дискурсивен или литературоведски анализ на проследяваните теми и текстове, а създава мостове за бъдещи интердисциплинарни изследвания, задава въпроси за модели на функциониране на човешкия език и на неговите многонационални разклонения, поставя въпроси за основополагащи в човешката психика и живот понятия, думи, които макар и изричани на различни езици, разкриват дълбинни изконни изяви на човешкото, като прошка, избор, красиво, добро, отчаяние, любов. Това изследване дава идея за това как може да се обогатяват отделните народи със споделяне на нюансите в смисъла на тези понятия, изразяващи изначални човешки себеразбирания.

Докторантът прилага своеобразен антропологичен модел на стadiите на човешкото разгръщане към божествената любов, основополагащи в творчеството на Киркегор, който от своя страна твори в контекста на дълга духовно философска традиция, осветляваща и търсеща измеренията на тази божествена любов. Тези стadiи на човешкото проявление, които разкриват пътя на човешкото към себе си, към другите и към Бога, са отправна точка за осветляване и разбиране на движението на прошката и на изборите в анализиранияте литературни творби. Те са моделът, който проследява пътя на любовта или на невъзможната любов на техните протагонисти и в динамиката на техните взаимоотношения.

Анализът проследява промяната в нагласите към християнските протестантски ценности в датското общество чрез изследване на теми, мотиви и фигури в споменатите текстове. Разсъждава върху това как понятието за прошка и разбирането му се променят в днешния свят, как се свързват киркегоровото и съвременните ни разбирания за морал и висша духовна повеля на любовта или на пътя ни към Бог.

Мьолер обглежда реторическите стратегии на Киркегор, сравнява ги с евристичните методи на Сократ, който както и датския философ използва фигури на пренос, на индиректност, за да внуши вечната недостижимост на божественото - на знанието при единия и вечната недостижимост да станеш християнин при другия. Оголването от илюзии е средството и ефектът при двамата, а то изисква реторическа дистанция от това, което има да се внуши. Самото диалогизиране през маските на различни персони и техните мнения, житейски, естетически, етически или религиозни позиции е тъкмо този път към „религиозния стadiй“, където се срещат повелята на любовта и прошка.

Романият модел, който жанрово е наративно и словесно средство за оголване от илюзии, следва индиректния метод за своите цели. В трите изследвани романа Мьолер търси истините за човека, грешките и греховете му, изборите и предоставените му свободи и ограничения в мрежата от взаимоотношения. Но преимуществено припомня периодично отгласите от идеите и фигурите, присъстващи в творчеството на Киркегор.

Подкрепям казаното за приносните моменти на този труд, синтезирани от самия докторант в края на разширения автореферат. Но аз бих се спряла на някои от тях от моя перспектива:

1. Този труд представя много по-пълно и задълбочено някои от избраните аспекти във философското творчество на Киркегор за българската публика, най-малкото защото превежда отделни масивни части от творчеството му, непревеждани на български език досега.

2. Представя на българската публика три съвременни непревеждани досега на български език романа, като задава историко-културен контекст, в който те се раждат и възприемат.

3. Разкрива как иконични за една нация и за света творци биват възприемани в съвременен контекст – не само национален, но и общоевропейски.

4. Проблематиката, свързана с взаимното разбиране на хора, народи, класи и т.н., както и със смисъла на човешкото ни съществуване на земята, извиква спешно преосмисляне на, наглед клиширани вече, понятия и концепти като прошка, грях/грешка, свободна воля, обич, божествена повеля. Трудът на Андерс Мьолер предизвиква подобно преосмисляне.

5. Дисертантът разкрива начетеност, коректност, самостоятелност и творческа и изследователска оригиналност в подстъпа и реализирането на работата.

Поради това ще гласувам пред научното жури да се присъди на Андерс Егон Мьолер образователната и научна степен „доктор“ на филологическите науки.